

raculosum; nam creatio animæ rationalis a Deo solo fieri potest, et non est miraculum; imo nec creatio cœli et terræ fuit proprio opus miraculosum, quia neque natum erat aliter fieri, nec dici potest fuisse extra legem, vel cursum causarum, nam ab illo opere omnis causarum cursus sumpsit initium. Ex aliis vero duabus conditionibus ad miraculosum opus necessariis, manifestum est tertiam in justificatione regulariter non inveniri, quia Deus ordinarie promovet homines ad suam justificationem modo ipsis accommodato, vocando illos, et ab imperfecto ad perfectum perducendo, ut describit Concilium Tridentinum, sess. 6, c. 6. Ergo ex parte modi justificatio ordinarie non fit miraculoso modo.

8. Dubitatio circa D. Thomæ probationem. — *Solvitur ex eodem D. Thoma.* — De secunda vero conditione, probat D. Thomas non inveniri in justificatione, quia non superat naturalem capacitatem animæ, quia natura sua est capax gratiæ, juxta Augustinum, de Prædestinatione Sanctorum, c. 5. In qua assertione et probatione non sine causa Cajetanus et alii recentiores dubitant, quia capacitas animæ ad gratiam non est naturalis, sed obedientialis, licet sit illi naturaliter congenita, quod non videtur sufficiens ut opus non sit miraculosum; nam etiam in corpore mortuo est capacitas obedientialis, ut suscitetur, et nihilominus resurrectio ex eo capite est miraculosa, ut idem D. Thomas vult, cum tamen negari non possit quin etiam illa capacitas sit congenita in ipsa natura cadaveris. Hæc autem dubitatio solvenda est ex eodem divo Thoma, 1 p., q. 105, art. 8, ad 1, ubi sic ait: *Creatio animæ, et justificatio peccatoris, etsi a Deo solo fiant, non tamen proprie loquendo miracula dicuntur, quia non sunt nata fieri per alias causas, et ita non contingunt præter ordinem naturæ, cum hæc ad facultatem naturæ non pertineant.* Itaque mens divi Thome est, quamcumque innatam capacitem sufficere ut opus non sit miraculosum, quando non est natum fieri ex alia capacitate magis naturali, et ita est in justificatione. Secus vero est in resurrectione, quia terminus resurrectionis de se natus est fieri per capacitem omnino naturalem, et per generationem naturalem, et ideo quando aliter fit, miraculose fieri censemur. Et ideo sæpe dicit idem D. Thomas resurrectionem esse simpliciter miraculosam, et supernaturalem ex parte principii, licet sit naturalis ex parte termini, ut in 4, dist. 43, q. 1, a. 1, quæstiunc. 3,

alias quæst. 77 Addit., art. 3, et 4 cont. gent., c. 81, ad 6 rationem. Et ita patet responsio ad rationem dubitandi; negamus enim omnem actionem supernaturalem esse miraculosam, nam si non habeat alium naturale modum productionis, miraculosa non est. Unde stat actionem esse magis miraculosam, et minus supernaturalem, sicut resurrectio est minus supernaturalis quam justificatio, scilicet ex parte termini; et tamen est magis miraculosa, ut D. Thomas supra sentit. Quapropter comparatio quam facit in alio loco, l. 3 contr. gent., non est simpliciter accipienda in ratione miraculi, sed in ratione operis supernaturalis, et gratuiti, ac superantis non solum naturalem capacitem subjecti, sed etiam dispositiones repugnantes ex parte subjecti. Sed, hac similitudine seu æquiparatione non obstante, ex alio capite intercedit assignata differentia, ob quam illuminatio cœci et resurrectio mortui miraculosa dicitur, non vero justificatio.

9. Limitatio superioris doctrinæ. — *Difficultas emergit.* — *Deciditur.* — Addimus vero limitationem, dicentes justificationem ordinarie non esse opus miraculosum, quia extraordinarie potest miraculose fieri, ut D. Thomas vult, nimirum, quando Deus non movet hominem ad justitiam modo accommodato naturæ ejus, sed tam vehementer, ut subito illum justificet; et adducit in exemplum conversionem Pauli. Sed contra hoc suboritur difficultas ex dictis circa secundam conditio nem, quia opus nunquam est miraculosum, nisi excedat capacitem naturalem subjecti consentaneam tali formæ; sed nunquam justificatio excedit capacitem animæ proportionatam gratiæ, quantum esse potest, seu quantum ordo connaturalis gratiæ exigere potest; ergo nunquam potest justificatio esse miraculosa. Accedit quod, licet homo subito vel ferventer justificetur, non est præter legem ordinariam Dei, quia Deus nullam legem tulit per quam certum modum justificationis præscriberet, vel limites suæ gratiæ apponere; ergo uterque ille modus justificationis cadit sub legem ordinariam gratiæ, ac proinde neuter est miraculosus. Responderi potest primo hunc modum justificationis vocari miraculosum lato modo, quia est extraordinarius et rarus, ac proinde mirabilis, non quia in rigore in eo concurrant omnes conditions quæ ad propriissimum miraculum necessariæ sunt. Vel secundo, et melius, dicitur ex eodem D. Thoma, 1 part., dict. quæst. 105, art. 7, ad 2,

opus non esse semper miraculosum propter substantiam facti, sed interdum etiam propter modum faciendi. Justificatio ergo impii etiam in illo casu raro non est miraculosa in substantia facti, ut probat ratio dubitandi; esse tamen potest miraculosa in modo faciendi. Et tunc necesse est ut, vel ad excitandum et convertendum hominem, Deus aliquo miraculo, saltem externo, utatur, ut fecit in Paulo (quod etiam D. Thomas, insinuavit et notavit)

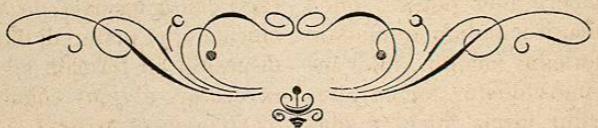
FINIS LIBRI SEPTIMI.

INDEX CAPITUM LIBRI OCTAVI

DE CAUSIS HABITUALIS GRATIÆ, TOTIQUE JUSTIFICATIONIS MUTATIONE
AC ORDINE IPSIUS.

- CAP. I. Quæ sit causa finalis gratiæ habitualis, seu nostræ justificationis ?
 CAP. II. Utrum gratia veram causam materialem habeat, et ideo per creationem non fiat ?
 CAP. III. Utrum solus Deus sit causa efficiens gratiæ ?
 CAP. IV. Utrum habitus virtutis infusæ suis actibus producatur ?
 CAP. V. An ad habitualem gratiam dispositio aliqua physica seu per modum actus primi præcedere possit, vel tantum moralis et per modum actus secundi ?
 CAP. VI. Utrum ad infusionem gratiæ quæ in justificatione impii fit, aliquis actus peccatoris per modum præviae dispositionis remotæ aut proximæ necessarius sit ?
 CAP. VII. Utrum actum ad gratiam disponentem, supernaturalem esse et ab auxilio gratiæ elici oporteat ?
 CAP. VIII. Utrum actum quo se homo ad gratiam disponit a libero arbitrio elicatum esse necessarium sit ?
 CAP. IX. Utrum dispositio ad justitiam sit vera causa moralis, et in illo ordine materialis causa gratiæ habitualis et remissionis peccati ?
 CAP. X. Expenditur locus Luc. Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum, in confirmationem doctrinæ superiori capite traditæ.
 CAP. XI. Utrum actus qui est ultima dispositio ad gratiam habitualis sit effectus ejusdem gratiæ ab aliquo, scilicet, habitu infuso elicitus, et affirmans sententia proponitur.

- CAP. XII. Ultimam dispositionem ad habitualem gratiam, non fieri ab habitu late probatur.
- CAP. XIII. Fundamentis contrariae sententiae satisfit.
- CAP. XIV. Quæ fuerit D. Thomæ sententia circa effectiōē gratiæ habitualis in actum proxime ad illam disponentem?
- CAP. XV. Utrum prima dispositio ad justificationem necessaria, sit actus fidei et intellectus?
- CAP. XVI. Quæ fides seu cuius objecti sit fides justificans?
- CAP. XVII. Utrum præter fidem aliquis motus liberi arbitrii sit necessaria dispositio ad justitiam?
- CAP. XVIII. An spes sit dispositio ad justitiam, et quæ illa sit?
- CAP. XIX. Quanta sit necessitas actus spei ad justificationem, et an sit major quam timoris?
- CAP. XX. De cæteris actibus voluntatis qui ad justitiam obtinendam peccatorem disponunt, ac necessarii vel utiles sunt.
- CAP. XXI. Communibus objectionibus hæreticorum contra dispositionem ultimam ad justitiam satisfit.
- CAP. XXII. Quo sensu dicat Paulus hominem non justificari ex operibus, et non contradicat Jacobo dicens hominem ex operibus justificari?
- CAP. XXIII. Utrum in opere justificationis aliquis ordo seu successio temporis necessaria sit?
- CAP. XXIV. Utrum in opere justificationis aliquis ordo naturæ intercedat?

LIBER OCTAVUS

DE

CAUSIS HABITALIS GRATIÆ

TOTAQUE JUSTIFICATIONIS MUTATIONE AC ORDINE IPSIUS.

1. *Materia hujus libri.* — In duobus præcedentibus libris, essentiam et naturam habitualis gratiæ declaravimus simul cum effectu formalis ejus, sine quo non potest essentia uniuscujusque formæ exacte intelligi, ideoque consequenti ordine sequitur ut de causis ejusdem gratiæ dicamus. Quas in ordine ad justificationem nos docuit Concilium Tridentinum, sess. 6, cap. 7, ideoque inter eas etiam justitiam ut formalem causam numeravit. Nos vero de his causis tam respectu ipsius gratiæ seu justitiæ, quam respectu formalis effectus ejus tractamus, et ideo nihil est amplius quod de causa formalis dicamus; est enim gratia et justitia quædam anime forma, quæ aliam formalem causam propriam, et (ut ita dicam) physicam habere non potest; quod addo imprimis, quia, secundum quemdam moralem et metaphoricum modum, inter ipsos habitus gratiæ, unus dicitur forma alterius, ut charitas dicitur forma fidei, et aliarum virtutum, et ipsa gratia dicitur forma charitatis. Sed hæc locutio in præcedentibus libris explicata sufficienter est, et iterum in libro ultimo tractando de merito attingetur, et de charitate in propria materia solet latius tractari.

2. *De exemplari causa.* — Deinde illud adilum est propter causam exemplarem quæ quodam modo solet formalis appellari, quamvis revera magis ad efficientem pertineat; quomodocumque autem appelletur, non est quod circa illam immoremur. Nam divina gratia non habet aliam causam exemplarem, nisi vel divinam essentiam, cujus est participatio, vel propriam ideam quam in Deo

habet; de priori autem ratione, et quomodo gratia sit participatio divinæ naturæ, satis in præcedentibus libris dictum est. De posteriori autem modo, seu de idea gratiæ, nihil hic speciale dicendum occurrit quod ad generalem doctrinam de ideis non spectet. Præter hæc vero, gratia, prout est in nobis, habet suo modo causam exemplarem in Christi Domini humanitate, cui per gratiam conformes efficimur, teste Paulo, ad Rom. 8. Sed neque de hac causa peculiaris disputatio necessaria est, quia res est clara, satisque disputata in t. 1 tertiae partis, disp. 5, sect. 2 et in q. 24 D. Thomæ, art. 3, cum commentario. Et videri potest Vega, lib. 7 in Trident., cap. 19.

3. *De triplici causa agendum.* — Omissa ergo causa formalis, de aliis tribus, finali, et effidente, et materiali dicendum est; et quia dispositio ad formam ad materialem causam revocatur, et ejus cognitio in hac materia maxime necessaria est, de illa præcipue dicemus. Unde consequenter in hujus libri discursu doctrinam de prima justificatione complebimus. Diximus enim supra justificationem duobus modis accipi, scilicet, vel pro effectu formalis justitiæ, de quo jam tractavimus, vel pro mutatione ad ipsam justitiam, de qua in præsenti libro dicendum est, tum quia causæ uniuscujusque formæ in ejus productione præcipue operantur, tum maxime quia dispositiones ad justitiam, ad illius infusionem ac subinde ad mutationem hominis ab iniustitia ad justitiam requiruntur, ideoque has dispositiones declarando, totam hanc mutationem et ordinem ejus explicabimus.

CAPUT I.

QUE SIT CAUSA FINALIS GRATIÆ HABITUALIS, SEU
NOSTRÆ JUSTIFICATIONIS?

1. *Finalis causa justificationis triplex.* — Tres causas finales nostræ justificationis docuit Concilium Tridentinum, dicta sess. 6, c. 7, dicens: *Hujus justificationis causa sunt, finalis quidem gloria Dei et Christi, ac vita æterna.* In quibus verbis Concilium de justificatione loquens, idem censem de ipsa justitia, et de tota gratia habituali; imo idem dici potest de tota gratia actuali, ut ex declaratione illarum trium causarum constabit. Ut autem earum numerus sufficiens inveniatur, advertere oportet Concilium tantum fines remotos et extrinsecos totius gratiæ numerasse, quia si qui sunt alii fines proximi vel intrinseci, intra latitudinem donorum continentur. Sie enim, ut notavit Alens., 4 part., quæst. 8, memb. 5, art. 1, ad ult., justificatio ipsa formalis considerari potest ut finis intrinsecus gratiæ habitualis; omnis enim forma est propter suum formalem effectum, sicut anima est propter vivificantum corpus. Sed de hoc fine jam a nobis dictum est. Concilium autem non distinxit illum, quia ipsiusmet justificationis causas designavit. Sic ergo tantum illæ tres cause finales gratiæ inveniuntur, quas breviter explicabimus.

2. *Gloria Dei est primus finis justificationis.* — Primo ergo loco inter hos fines ponitur gloria Dei, et merito, quoniam est omnium ultimus et supremus. Et imprimis convenit gratiæ, illa generali ratione, qua *omnia propter semetipsum operatus est Dominus*, Prov. 16; et qua omnia dicuntur *esse ex ipso, et per ipsum, et in ipso*, ad Rom. 11; unde concludit Paulus: *Ipsi gloria in saecula.* Secundo etiam speciali ratione qua opera gratiæ, et præcipue hominum sanctificatio dicitur esse propter gloriam Dei, juxta illud Isai. 43: *Omnem qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum, formari eum, et feci eum.* Et sèpius Paulus ad Ephes. 1: *Prædestinavit nos in adoptionem filiorum, etc., in laudem gloriæ gratiæ suæ*, ubi ipsa adoptio, quæ per gratiam nobis confertur, dicitur prædestinata in laudem gloriæ suæ, id est (ait Ambrosius) *ut salus nostra gloria Dei sit, et ad laudem charitatis ejus proficeret gratia data hominibus.* Unde quod ait, *in laudem gloriæ*, exponi potest in magnam et gloriosam manifestationem gratiæ

sue, vel potius in laudem gloriæ gratiæ sue, id est, in laudem quam meretur propter magnam gratiam quam nobis conferre decrevit; et iterum infra: *Prædestinati, etc., ut simus in laudem gloriæ ejus*; et iterum: *Signati spiritu promissionis sancto in laudem gloriæ ipsius.* Ubi optime Chrysostomus, hom. 2, inquit: *Hoc ponit assidue. Quanam de causa? Ut quod satis sit ad faciendam fidem auditoribus.* Quod optime prosequitur adducens alia Scripturæ testimonia, in quibus dicitur Deus facere opera gratiæ propter nomen suum, Psalm. 108, Isai. 48: *Propter me, propter me faciam*, et similia sunt multa in Scriptura.

3. *Ratio.* — Cicero, *de Invent.*; Arist., *Rhetor.*, c. 5; Aug., l. 83 *Quest.*, q. 31, et *tractat.* 100 in *Joann.*; D. Th. 4. 2, *quest.* 2, art. 3, et 2. 2, *quest.* 132, art. 1. — Ratione potest hæc veritas in hunc modum declarari, quia duobus modis dicitur Deus agere omnia propter seipsum, primo, quia intendit alii communicare bonitatem suam, nam quia est summe bonus naturaliter, appetit communicare seipsum, et quando aliquid extra se agit, intendit veluti explorare hunc bonitatis sue appetitum, non ut inde perficiatur, sed ut id quod decet suam bonitatem faciat. Secundo, dicitur Deus agere propter se, quatenus propter gloriam suam operatur. Hæc autem duo singulari modo et excellentia in opere justificationis inveniuntur. Nam imprimis gratia est singularis excellensque participatio divinæ naturæ, cui connaturalis est visio Dei in se ipso, et ideo inter communicationes pure creatas est summa communicatio bonitatis divinæ ad creaturam, ac proinde in gratiæ productione maxime Deus operatur propter suam bonitatem communicandam. Deinde gloria Dei, quæ extra ipsum est, consistit in clara et publica ejus notitia cum laude; hæc est generalis ratio gloriæ proprie sumptæ juxta generalem descriptionem gloriæ proprie sumptæ traditam a Cicerone, Aristotele, Augustino, D. Thoma et aliis, quod gloria sit clara cum laude notitia. Hæc vero gloria maxime redundat in Deum ex gratiæ suæ communicatione, et ex operibus quæ illam consequuntur.

4. *A descriptione gloriæ ratio deducitur.* — Primo, quia hæc Dei gloria proprie et formaliter in solis et a solis creaturis rationalibus, seu intellectualibus tribuitur, et tanto est magis propria, quanto notitia Dei major est et melior; at vero communicatio Dei per gratiam, et est propria intellectualis creaturæ, et per

CAP. I. QUE SIT CAUSA FINALIS GRATIÆ HABITUALIS, ETC.

309

illam Dei bonitas et majestas maxime notificatur hominibus. Propter quod merito dixit Augustinus, tract. 100 in *Joan.*, veram Dei gloriam solum in Ecclesia catholica inveniri, quia nimis sicut in illa sola est vera sanctitas, ita in sola illa vera Dei notitia invenitur; ergo ex hac parte communicatio gratiæ maxime cedit in gloriam Dei; ergo hic est maxime proprius finis ejus. Aliunde vero, ut gloria sit vera, necesse est ut ad veram notitiam vera etiam laus accedat, est enim gloria (ut dixi) notitia cum laude; at vero gratia cum Dei notitia maxime habet conjunctam laudem, juxta illud Pauli, 1 Cor. 10: *Omnia in gloriam Dei facite.* Ubi Ambrosius: *In gloriam Dei aliquid fit, cum in actibus et conversatione Christiani Deus laudatur.* Tum maxime quia gratia omne verum bonum Deo tribuit, et ab ipso esse recognoscit. Unde Augustinus, tract. 82 in *Joann.*, exponens verba Christi, cap. 15: *In hoc glorificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, et adjungens verba Pauli, Rom. 4: Si Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum, inquit: Hæc est ad Deum gloria, qua glorificatur non homo, sed Deus, si non ex operibus, sed ex fide justificatur, ut ex Deo illi sit quod etiam bene operatur.* Et ideo etiam Ambrosius, lib. 2 in *Lucam*, significavit tunc hominem omnia in gloriam Dei facere, cum intelligit, quia, *ubique Domini virtus studiis cooperatur humanis, ut nemo possit adficare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quidquam incipere sine Domino.* Est ergo hoc proprium et singulare gratiæ, ut non solum sit maximum Dei donum, sed etiam ut per suam virtutem et actus faciat recognoscere suum auctorem, et faciat facere opera ex quibus maxime laudatur Deus, et ideo maxime propria et speciali ratione dicitur dari propter gloriam Dei. Et ideo de luce gratiæ et operibus ejus dicit CHRISTUS, Matth. 5: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in celis est.*

5. *Gloria Christi Domini est secundus gratiæ finis.* — Circa secundam causam a Concilio positam, quæ est Christus Dominus, seu gloria Christi, nonnulla dixi in tom. I tertiae partis, disputat. 5, sect. 3, ubi variis Scripturæ et Patrum testimoniosis hanc veritatem confirmavi. Et plures congruentes rationes ex Scripturis petitas ad idem suadendum adduxit Andreas Vega, lib. 7 in *Trident.*, c. 20. Et omnes videtur mihi comprehendisse Ambro-

sius, ad Ephes. 1, ubi circa illa verba: *In quo et credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostre, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius*, sic inquit: *Laus gloriæ Dei est, cum multi acquiruntur ad fidem, sicut gloria medici est, si multos curet. Ideoque ad gloriam Dei pertinet quod gentes vocavit, ut salutis suæ medelam consequerentur per fidem promissam Iudei.* Ubi, licet Ambrosius de Deo loquatur, sententia tamen ipsa propriissime convenit in Christum, qui est summus animarum medicus, et ideo plurimum salus, maxima ipsius est gloria. Nec enim dici potest resultare quidem hanc Christi gloriam ex animarum sanctificatione, non tamen esse a Deo intentam, ac proinde non esse finem gratiæ quæ nobis datur, sed quasi proprietatem resultantem, sicut etiam homini studioso sequitur gloria ex actibus virtutis, non est tamen finis ab eo intentus. Hoc (inquam) dici non potest, primo, quia repugnat eisdem verbis Apostoli; nam cum dicit: *In quo signati estis, Christum refert, propter cujus meritum in Spiritu Sancto justificamur, ut ex toto contextu a principio epistolæ manifestum est.* Unde cum addit: *In laudem gloriæ ipsius, per relativum ipsius eumdem Christum Dominum refert, et particula in aperte denotat causam finalem; ergo gloria CHRISTI est a DEO intenta, tanquam finis gratiæ et sanctificationis quam in nobis efficit.*

6. *Deus gloriam Christi intendit in nostrum finem.* — Secundo, quamvis ex nostra sanctificatione per Christum, gloria in eum, etiam ut hominem, redundet, nihilominus hæc consecutio non est præter intentionem Dei. Imo per se maxime consentaneum est divinæ prævidentiae, ut hunc etiam finem Deus intendat; ergo gratia ipsa, ut a Deo fit, sicut per Christum datur in ratione causæ meritoriae, ita datur propter gloriam ejus, tanquam propter quemdam finem. Antecedens probatur, quia, supposita voluntate quam Deus habuit exaltandi in Christo humanam naturam, eam sibi in unitatem personæ uniendo, et per eum cæteros homines sanctificando, consequenter decuit ut voluerit gloriam sanctificationis hominum cum Christo communicare; ergo ex intentione Dei est, ut hominum sanctificatione in gloriam Christi cedat. Est ergo gloria Christi finis gratiæ, per quam homines sanctificantur. Præterea hæc gloria debita est Christo multis titulis: primum, ratione filiationis naturalis, deinde propter meritum in-